
РОЛЯТА НА ОФШОРНИТЕ ЗОНИ В МЕЖДУНАРОДНИТЕ ФИНАНСОВИ ОТНОШЕНИЯ

*Атанас ЛЪОНДЕВ**

Offshore companies typically do not carry out any economic activity at their place of registration in the relevant tax haven, but where their official headquarters and management are. In most offshore zones, such restrictions on their activities are legally enforceable. Jurisdictions with a preferential tax regime are often associated with tax evasion and money laundering in organized crime. In practice, however, there is no international company or large bank that has not registered a legal entity in any of the offshore zones.

Основателно може да се постави въпросът за актуалността на някои основни аспекти, свързани с ролята на офшорните зони в международните финансови отношения.

СЪЩНОСТ И РАЗВИТИЕ НА ОФШОРНИТЕ ЗОНИ

Понятието „офшорна зона“ или „офшорна компания“ има английски произход – „off-shore“, което се превежда като „задгранична или отдалечена от сушата“. Исторически тя се свързва с колонизираните от Великобритания острови, на които е бил даден специален данъчен статут. Преди години това понятие се е използвало за малките островчета, които се намират близо до крайбрежието на САЩ и Европа. Първата офшорна зона се появява през 60-те години на XX век и това са Бахамските острови. Днес на много места по света съществуват офшорни центрове или офшорни зони, станали популярни под наименованието „данъчен рай“. Това понятие

* Авторът е професор, доктор във Висшето училище по сигурност и икономика – Пловдив.

се употребява за над 45 държави, отделни региони, острови и щати. Офшорните фирми най-често не дължат данък печалба, а плащат само твърда годишна такса. Собствениците им също не плащат данък върху доходите си и свободно могат да ги изнасят зад граница. Необходимо е обаче зоната да е политически стабилна и леснодостъпна от гледна точка на транспорт и телекомуникации. В офшорните зони обикновено липсва каквато и да е форма на валутен контрол. Самата регистрация, поддръжка на фирмата и изискванията, свързани със счетоводната отчетност, са изключително опростени.

Освен благоприятния данъчен статут офшорните центрове предлагат минимални изисквания по отношение на администрирането на регистрираните в тях компании и тръстове [3]. Това са процъфтяващи финансови и делови центрове, създадени на основата на данъчното стимулиране. Офшорните зони неслучайно привличат огромни капитали. За повечето от юрисдикциите това е планомерна дейност, подкрепена с промени в местното законодателство, които имат цел да направят мястото финансово привлекателно и да акумулират в него повече финансови средства. Офшорните зони гарантират привлекателни условия, като: гарантиране на автономността на собственика; гарантиране на банковата тайна (разкриването на такава информация се счита за криминално престъпление); защита на средствата от кредитори или изискуеми съдебни вземания; неконтролирана валутна търговия и трансфер на капитали. Тези привилегии привличат като магнит към „данъчния рай“ не само богатите корпорации, но и все повече средни и дребни бизнесмени. Много от тях искат да се скрият освен от данъчните служби в собствените си държави, и от политическата и икономическата нестабилност, при това легално. Често офшорните зони се асоциират с мръсните пари на световната организирана престъпност. Но де факто не съществува транснационална компания (ТНК), която да не е регистрирала юридическо лице по тези места. Това се отнася и до офшорните банки. Офшорните компании обикновено не извършват никаква стопанска дейност по мястото на регистрацията си в съответния „данъчен рай“, а там, където е тяхното официално седалище и управление. В повечето офшорни зони такива ограничения върху дейността им са законодателно закрепени. На компаниите, които желаят да се възползват от благоприятния данъчен режим [7], не се позволява:

да сключват каквито и да е договори с местни компании, както и да осъществяват износ или внос на местния пазар; да получават финансиране от местни източници и да извършват каквато и да е стопанска дейност в страната, с изключение на дейността по поддръжка и управление на техния бизнес.

Понятията „офшорен бизнес“ и „офшорна компания“ се използват за изграждане на международен бизнес, управление на семейно имущество, международно данъчно планиране. „Офшор“ (off-shore) означава да се притежава юридическо лице в юрисдикция (държава), намираща се извън мястото на физическото пребиваване на лицето, и което има възможност да притежава активи. Това юридическо лице може да бъде тръст, компания или дори лична банкова сметка. Друго значение на понятието „off-shore“ е да се регистрира компания в друга държава поради конфиденциалността и данъчните привилегии, които тя им предлага. Тези офшорни юрисдикции са по-известни под наименованието „данъчни убежища“, т.е. места, където не се плащат данъци.

В съвременната икономическа литература [1] и деловите среди едновременно се използват като синоними няколко термина – „офшорна зона“, „данъчен рай“, „данъчно убежище“. В тесния смисъл на думата почти всяка държава по света може да се разглежда като данъчно убежище в смисъла, в който предоставя стимули за чуждестранните компании, за да насърчи инвестициите и да увеличи притока на външни капитали в икономиката си. Характерно за офшорната зона е не толкова ниското ниво на данъчно облагане като цяло, а преференциалното третиране единствено на чуждестранните дружества, които не извършват дейността си на територията на юрисдикцията. Не по-малко важен е ефективният режим на финансова тайна. Според някои експерти [2] терминът „юрисдикция на финансова секретност“ е по-успешен, за да се дефинира комбинацията от анонимност, банкова тайна и данъчни облекчения за чуждестранни фирми и физически лица. Първоначалните такси за регистрация на офшорна фирма са различни в зависимост от вида на фирмата – от 2000 до 4000 долара. В таксата са включени: регистриране на банкова сметка; офис; печати; адреси; табелки и т.н. Откриването на фирмата става посредством брокери. У нас съществуват поне 10 компании, които могат да съдействат за откриване на офшорна фирма. Те са представители на адвокатски компании, които се занимават с регистрацията на място в тези зони.

Офшорните юрисдикции се намират по целия свят – Джърси, остров Ман, Белиз, Сейшелски острови, Британски Вирджински острови, Кайманови острови, Панама и др. Много често на тези юрисдикции им се приписва, че са икономически неустойчиви и съответно нежелателни обекти за съхранения на активи. Това се дължи на това, че повечето банки и дори правителства не желаят офшорните инструменти и юрисдикции, предлагащи данъчни преференции, да се популяризират. Причините затова са, че правителствата и банките не искат средствата да отиват извън страната. Едно от предимствата да се използва офшорна компания е намаляване на данъчната тежест. С помощта на офшор съществува възможност за отлагане, намаляване и дори елиминиране на данъци, използвайки успешно данъчно планиране и стратегия. Друго важно предимство на офшорите е тяхната пълна конфиденциалност, която предлагат. Те отговарят само в процентно съотношение персонално за дълговете и загубите на компанията на разпределени дялове, както и за разпределяне на доходите и печалбите.

ТИПОВЕ ОФШОРНИ КОМПАНИИ

За изграждане на международен бизнес и за ефективно данъчно планиране клиентите могат да избират между следните **типове** офшорни компании [5]:

○ *Международни бизнес компании с много ниски или нулеви данъци, регистрирани на т.нар. „данъчни островни убежища“ – Британски Вирджински острови, Белиз, Сейшелски острови;*

○ *LLC (Limited Liability Company – дружество с ограничена отговорност) и LLP (Limited Liability Partnership – партньорство с ограничена отговорност).*

Тези типове компании се използват за офшорен бизнес, международен бизнес и данъчно планиране, защото имат предимство, изразено в ограничена отговорност на собствениците, т.е. активите на компанията са отделени от тези на собствениците. Собствениците в компанията, „при условие, че всички собственици (members/partners) на съответна компания не са данъчни резиденти на страната на регистрацията на LLC или LLP и не извършват търговска дейност в същата държава“, то тогава нито компанията, нито собствениците ще бъдат обект на данъчно облагане в страната на регистрацията на съответната компания. Тези компании се на-

ричат „фискално прозрачни“ – LLC в САЩ, LLC на остров Ман и LLP във Великобритания.

○ Компании, регистрирани в неофшорни държави, които имат данъчен режим, предлагащ специфични предимства за международно данъчно планиране.

Офшорният бизнес се състои не само от данъчни убежища, но и от неофшорни държави с високи данъчни стимули, които конкурират традиционни офшорни региони, предлагайки на международни компании и просто на физически лица различни регулативни мерки и възможности за данъчно планиране, които могат да служат за: използване на спогодби за избягване на двойното данъчно облагане, отнасящи се за дивиденди, дялове и роялти; изграждане на холдинги за извършване на финансови операции; специфичен бизнес, например лизингови операции и управление на лично и семейно имущество. Почти всички държави предлагат данъчни регулативни мерки с цел да насърчават както преките, така и портфейлните чуждестранни инвестиции. Със сигурност може да се твърди, че днешният офшорен свят включва и инструментариум на специфични данъчни схеми с използването на неофшорни страни, като Великобритания, Португалия, Сингапур, Гърция, Белгия, Австрия, Испания, Швейцария, Люксембург, Холандия и др.

ОФШОРНА ФИНАНСОВА КОМПАНИЯ

Офшорната финансова компания(ОФК) [6] може да предлага банкови услуги както на частни лица, така и на корпорации по целия свят без ограничение на броя на клиентите, депозираните суми или броя на използваните валути. ОФК може да предлага на практика почти всичко, което и една банка с пълен лиценз предлага, но думата „банка“ не може да бъде включена в името на компанията. Дейностите на ОФК могат да включват, но не се ограничават до: приемане и отдаване на депозити; издаване на финансови гаранции и инструменти; услуги по управление на кешови потоци; текущи сметки; чекови сметки; спестовни сметки; срочни депозити; издаване на сертификати за депозит; телеграфни преводи; услуги по обработване на плащания; управление на фондове; маркетинг на инвестициите. Офшорната финансова компания не е обект на изисквания за капиталови резерви. Директорите, които са акционери, могат да бъдат от всякаква националност и гражданство.

Въпреки че ОФК не е обект на надзора и регулациите на Централната банка, дейностите ѝ се ръководят от закони.

Със собствената си офшорна банка икономическият субект може:

- ✓ да създава свои собствени банкови инструменти (облигации, книжа и т.н.), използвани по множество начини, за да не се загубят поради ограниченото пространство. Може да издава сам кредитни писма, сертификати за депозит, при условие че средствата наистина са налични (в противен случай не е препоръчително да го прави, тъй като това ще бъде счетено за измама при повечето юрисдикции), препоръчителни писма, и др.;

- ✓ да стимулира корпоративния имидж чрез поддържане на своя собствена банка. Това може да улесни бизнеса безкрайно независимо дали икономическият субект се занимава с вносно-износна търговия, индустриално производство, висши финансови услуги, или просто иска да впечатли бизнес съдружниците си и да спечели предимство пред конкурентите. Офшорната банка е може би най-мощният бизнес инструмент, който може да се купи с пари: да си присъжда конструктивен кредитен рейтинг, да дава собствени заеми и ипотeki и пр.

- ✓ да има ниски или нулеви данъци върху всички или определени категории доходи, високо ниво на банкова и корпоративна тайна, липса на валутен контрол и максимално опростени изисквания за регистрация и счетоводна отчетност на фирмите, или накратко „данъчен рай“. С това понятие се определят над 45 държави, отделни региони, острови и щати.

ФИНАНСОВА СЕКРЕТНОСТ И ВАЛУТЕН КОНТРОЛ

В по-голямата част от офшорните юрисдикции разкриването на банковата тайна е криминализирано и подлежи на сурови санкции. Високото ниво на секретност обаче не изключва предоставяне на информация при разследване от страна на правоприлагащите органи на чужда държава, особено когато са налице международни споразумения в тази насока. Конфиденциалността и възможността да остане анонимен действителният собственик на офшорната компания са друг притегателен фактор. По правило офшорните юрисдикции не прилагат никакъв валутен контрол или той е крайно ограничен спрямо чуждестранните дружества, но се прила-

га за местните лица и фирми. Обичаен контрол се прилага само по отношение на местната валута.

ИЗБЯГВАНИТЕ ДАНЪЦИ

Често се дискутира темата, че богатите и влиятелни личности от цял свят укриват данъци в различни държави с преференциални данъчни режими. Повечето хора сигурно са чували имената на тези държави, но дали са се интересували какво ги прави толкова привлекателни за онзи 1 % от населението на света, който държи капиталите? Затова ще разгледаме някои от тези т.нар. „tax haven countries“, както и *българските офшорни милиарди*. Почти 30 млрд. долара са изнесени от България през периода 1980 – 2010 г. и са вложени в офшорки. Това твърди Джеймс Хенри – бивш главен икономист на авторитетната консултантска компания McKinsey, който наскоро публикува мащабно изследване за „тайния живот“ на офшорните зони [4].

Изтеклите от страната ни пари са само капка в глобалното море: богатшите по света са източили от родните си икономики общо от 21 до 32 трлн. долара според Хенри. Той е стигнал до този резултат, като е съпоставил данните на Банката за международни разплащания и Международния валутен фонд с анализи на частни компании. В цитираната сума не се включват яхтите, палатите, диамантите и златните кюлчета в трезорите. По думите на организацията „Мрежа за данъчна справедливост“, която е поръчител на изследването със заглавие „Отново за цената на офшорките“, от десетилетия насам изключително по своя размер богатство изчезва в пукнатините на световната финансова система, като се трупа в офшорните сметки на малцината супербогаташи.

Тази оценка на българските офшорни милиарди не е първата по рода си, но посочената сума е няколкократно по-голяма от досегашните хипотези. 29,46 млрд. долара, които според Хенри са източени от България за последните 30 години, са долари от 2000 г. – в долари от 2011 г. изходящият капиталов поток се равнява на близо 39 млрд. USD, което пък според курса на деня е над 60 млрд. лв. Най-смелото предположение за броя на офшорните български милиарди досега посочваше числото 15 млрд. лв. Действително има голямо разминаване с данните на Хенри, но също така трябва да се отчете, че не всички източени през годините българските пари са

НЕРЕГИСТРИРАНИ КАПИТАЛОВИ ПОТОЦИ, ОФШОРНИ АКТИВИ И ПЕЧАЛБИ – 1970 – 2010
ЦЕНТРАЛНА ЕВРОПА, ЕВРАЗИЯ

КОРИГИРАН ДЪЛГ ОТ ВАЛУТНИ ПРОМЕНИ, ПРОСРОЧИЯ И РАЗСРОЧВАНИЯ

(оценки за 26/27 държави в региона)

(номинални и реални \$2000 млрд., 2010)

Период	Оригинални изходящи потоци		Офшорни печалби	CF/GNI	CF/Из-точници	Стокови активи	Външен дълг	CF активи/ Външен дълг
	Σ	Реални \$ млрд.						
1994-2010	\$681.6	\$630.4	\$163.1	6%	53%	\$797.9	\$385.1	207%
	\$366.1	\$313.4	\$36.1	3%	22%	\$396.9	\$300.3	132%
1994-2010	\$152.2	\$131.6	\$16.9	9%	73%	\$166.8	\$115.9	144%
1996-2010	\$126.3	\$109.2	\$13.7	11%	73%	\$138.2	\$117.0	118%
1996-2010	\$47.09	\$38.1	\$0.90	3%	-8%	\$47.9	\$7.0	684%
1993-2010	\$21.4	\$18.2	\$1.8	4%	87%	\$23.0	\$7.3	313%
1993-2010	\$2.3	\$1.9	\$0.2	2%	55%	\$2.4	\$3.0	82%
1994-2010	\$1.60	\$1.5	\$0.5	1%	18%	\$2.0	\$4.6	43%
1993-2010	\$2.163	\$1.7	\$0.06	4%	22%	\$2.2	\$6.1	36%
1993-2010	\$0.638	\$0.636	\$0.3	3%	21%	\$0.9	\$3.9	23%
1997-2010	\$4.0	\$3.2	\$0.1	0%	0%	\$4.1	\$9.3	44%
1993-2010	\$6.11	\$4.9	\$0.2	0%	8%	\$5.89	\$25.8	23%
1993-2010	\$2.28	\$2.4	\$1.4	1%	25%	\$3.44	\$0.4	835%

	Нова Европа	\$623.7	\$567.5	\$153.8	4%	50%	\$742.3	\$930.3	80%
1994-2010	Полша	\$140.22	\$129.0	\$29.9	2%	48%	\$167.4	\$264.6	62%
1994-2010	Унгария	\$207.0	\$186.6	\$42.9	5%	78%	\$241.7	\$2-9	116%
1994-2010	Естония	\$10.0	\$9.2	\$2.0	5%	44%	\$11.7	\$22.0	53%
1994-2010	Словения	\$46.1	\$41.2	\$8.2	4%	83%	\$52.9	\$54.4	97%
1994-2010	Румъния	\$69.5	\$64.7	\$32.6	2%	25%	\$91.1	\$126.2	72%
1994-2010	Хърватска	\$43.4	\$39.0	\$7.2	5%	58%	\$49.6	\$62.6	79%
1994-2010	Словакия	\$37.8	\$32.8	\$4.5	4%	50%	\$41.7	\$66.4	63%
1994-2010	България	\$29.46	\$29.79	\$20.9	5%	60%	\$43.8	\$49.0	89%
1994-2010	Латвия	\$23.6	\$21.0	\$4.1	8%	51%	\$27.1	\$39.6	68%
1994-2010	Литва	\$14.4	\$12.4	\$1.4	1%	20%	\$15.7	\$31	51%
1994-2010	Македония	\$2.2	\$1.6	\$0.1	1%	37%	\$2.2	\$6.0	37%
	Други	-\$8.7	-\$1.4	\$1.1	-2%	-14%	-\$7.8	\$46.4	-17%
	Общо	\$1.663	\$1.510	\$354			\$1.929	\$1.662	116%

Източник: *Данни от Световна Банка/МВФ, Централна банка; JSH анализ (SF, GNI). JSH 2012.*

останали в офшорните сметки; част от тях бързо са били вложени в недвижими имоти, похарчени или обратно инвестирани у нас. За сметка на това изнесените в чужбина пари са носели доход на своите български собственици, определен от изследването на 20,9 млрд. долара. Общият размер на офшорния капитал на анонимните богати българи през 2010 г. е бил 43,8 млрд. долара: от 4 до 5 пъти повече от досегашната преценка. Хенри сравнява офшорните зони с черните дупки на астрофизиката, включително по това, че те могат да бъдат опасни за този, който ги наблюдава твърде отблизо. Новите изчисления са съществен аргумент в подкрепа на движението за данъчна справедливост. Ако правителството успее да таксува тези милиарди, „без да убива златната гъска“, то може да реши много от проблемите си. Ако приемем, че българските офшорни капитали се увеличават със скромните 3 % годишно, то плоският ни данък върху тези пари може да донесе на бюджета повече от 600 млн. лв. годишно. Сметките на Хенри показват учудващо сходство между размера на националния външен дълг на някои държави и сумите, които са избягали от тези държави и сега се крият в офшорните зони.

Споменатата зависимост е в сила и за България: общият обем на изнесените от страната средства след 1980 г. се равнява на 89 % от размера на натрупания за същия период външен дълг. Според Хенри през последните 30 години в офшорни зони са изнасяни средногодишно по 5 % от националния доход на България. Това е сравнително висок процент за света: само държави като Русия и Венецуела с 6 % и Украйна с 9 % ни изпреварват. Някои от прочутите световни длъжници всъщност са световни кредитори, ако се вземат под внимание и парите, вложени в офшорни зони, се посочва в доклада. Авторът се възмущава от тайнствения ореол, който самите правителства създават около този проблем. Едно от общите заключения на това изследване е, че класическата теория за „ефективните“ капиталови пазари не е валидна. На света има над 29 000 индивиди с богатство от над 100 млн. долара и повечето от тях са анонимни.

ОФШОРНИТЕ ЗОНИ И ПРАВИТЕЛСТВАТА КАТО ПРОБЛЕМ

На 23 юли 2015 г. в. „Гардиън“ публикува резултатите от доклад на „Мрежата за данъчна справедливост“ (МДС). Заглавието

„Богатството не се просмуква, то просто отплува към офшорните зони“ не може да не привлече вниманието на четящата публика. Основната теза на статията и доклада е, че активи, оценени между 21 и 32 трлн. щатски долара (съпоставими цени – 2000 г.), са намерили приют в юрисдикциите с ниски данъци, т.е. са били „загубени в глобалния данъчен рай“. Сума, която, „ако би била обложена с данъци, би стигнала части от Африка да бъдат изправени отново на крака или да бъде намерено решение на кризата на еврото“. Новото в доклада и статията е, че те съдържат оценка на обема на преводите към юрисдикции с ниски данъци от 139 държави. Методологията не е съвършена, но е приемлива и е единствената специално разработена за целта. Неизвестно защо вестникът не споменава периода, за който се отнася оценката, а той е 40 години – от 1970 до 2010 г. Основният недостатък на методологията на МДС и представянето на доклада е, че в тях не се задава въпросът за алтернативните употреби на въпросните активи и евентуално събраните данъци от тяхното облагане.

Литература

1. **Льондев, А.** Данъчна система и контрол. София: Унипрес, 2013.
2. **Desai, Mihir, C. Fritz Foley, James R. Hines, Jr.** Domestic Effects of the Foreign Activities of US Multinationals. – In: *American Economic Journal: Economic Policy*, February 2009.
3. **Haber, S., W. S. Stornetta.** How to time-stamp a digital document. – In: *Journal of Cryptology*, vol. 3, No. 2, 1991, pp. 99 – 111.
4. **James, S. Henry.** The „Price of offshore“ Revisited: Sizing the Problem. – In: *Tax Justice Network. Appendix III-key charts. Essex Conference*, Juli 2012, p. 35.
5. **Johansson, Åsa, Christopher Heady, Jens Arnold, Bert Brys and Laura Vartia.** Tax and 3. Economic Growth. – In: *OECD Economics Department Working Paper*, No. 620, July 11, 2008.
6. **Randolph, William C.** International Burdens of the Corporate Income Tax. – In: *Congressional Budget Office*, August 2006.
7. https://www.capital.bg/biznes/konsult/2017/03/20/2938399_kakvo_e_oblaganeto_v_nai-predpochitanite_ofshorni_zoni/.